

ВІДГУК

офіційного опонента, професора, д.е.н. **Охріменка Ігоря Віталійовича**
на дисертаційну роботу **Богдана Святослава Володимировича**
за темою **«Обліково-аналітичні технології в управлінні економічною
безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової
трансформації»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю *071 – Облік і оподаткування*
у галузі знань *07 – Управління та адміністрування*

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт

В умовах комплексних глобальних трансформацій, що характеризуються інтеграцією принципів сталого розвитку та необхідністю адаптації до викликів змінюваного клімату, значення інноваційних обліково-аналітичних технологій в управлінні економічною безпекою аграрних підприємств набуває особливої ваги. Впровадження механізмів, що відповідають вимогам «зеленого курсу», передбачає розробку та інтеграцію новітніх інформаційно-аналітичних інструментів, здатних оптимізувати процеси моніторингу та оцінки екологічних і економічних ризиків, а також забезпечити ефективне функціонування управлінських структур в умовах цифрової трансформації.

Цифрові технології, що базуються на застосуванні автоматизованих облікових та аналітичних систем, створюють необхідні передумови для розробки адаптивних моделей управлінської діяльності, які можуть забезпечити стабільність і стійкість агробізнесу в умовах нестабільного економічного середовища. У цьому контексті ефективне застосування обліково-аналітичних технологій дозволяє не лише підвищити точність прогнозування економічних наслідків змін у зовнішньому середовищі, але й оптимізувати внутрішні управлінські процеси, що забезпечують довгострокову фінансову безпеку підприємств аграрного сектору. Дисертаційна робота виконана відповідно до напрямів науково-дослідних робіт Державного податкового університету, а саме окремі положення і отримані результати дисертаційного дослідження віднайшли своє

відображення у науково-дослідній роботі кафедри облікових технологій та бізнес-аналітики «Обліково-інформаційні інструменти управління активізації розвитку суб'єктів господарювання» (державний реєстраційний № 0119U002482) – в частині обґрунтування обліково-інформаційного сервісу у забезпеченні економічно безпечного розвитку суб'єктів господарювання.

Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що представлена дисертаційна робота сприяє розв'язанню ключових проблем управління економічною безпекою агропідприємств, що виникають у зв'язку з непередбачуваністю умов їх функціонування. Вона не лише розглядає інноваційні підходи до забезпечення стійкості підприємств аграрного сектора в умовах глобальних змін, але й інтегрує сучасні обліково-аналітичні технології, які відповідають вимогам зеленого курсу та цифрової трансформації. Тісний зв'язок із науковими програмами та темами забезпечує теоретичну та практичну значущість роботи, відкриваючи нові горизонти для подальших досліджень у сфері управління економічною безпекою в умовах змінюваного зовнішнього середовища.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Відповідно до обраного напрямку досліджень, дисертантом сформульовано мету – теоретико-методичне обґрунтування та інжиніринг механізму трансформації системи управління економічною безпекою агробізнесу засобами обліково-аналітичних технологій під впливом зеленого курсу та цифрових інновацій. Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується використанням в роботі множини загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що відповідає предмету та об'єкту дослідження таких як: аналіз і синтез, індукція і дедукція, конкретизація, формалізація, абстрагування, моделювання та аналогії, морфологічного аналізу, статистичний, системного аналізу, структурно-функціонального аналізу, когнітивного картографування, геопросторового моделювання і аналітики, агентно-орієнтованого моделювання, імітаційного моделювання, сценарного прогнозування, критичних оцінок, математичного моделювання,

графоаналітичного моделювання, теорії нечітких множин, бізнес-моделювання, програмування та розв'язання багатокритеріальних задач, графічний. Достовірність вирішення поставлених наукових завдань підтверджується тим, що дослідження проводилося ґрунтовно, з опрацюванням нормативно-правових документів, аналітичних публікацій, інформаційних ресурсів, баз даних, наукових праць вчених. Належна апробація теоретико-прикладних розробок на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також впровадження авторських розробок в освітній процес, підтверджують достовірність й обґрунтованість отриманих результатів та наукової новизни. Дисертація містить загальні висновки, які відображають найвагоміші здобутки автора й логічно завершують виконання завдань, що поставлені у роботі для досягнення мети.

Таким чином, вищезазначене дозволяє констатувати, що викладені в дисертаційній роботі висновки, пропозиції та рекомендації відзначаються комплексністю, логічністю і системністю подання, мають достатньо високий рівень обґрунтованості та достовірності.

Наукова новизна отриманих результатів

Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє виокремити елементи наукової новизни у сформульованих автором положеннях дисертаційної роботи. До найбільш вагомих результатів можна віднести такі наукові положення:

вперше сформовано цілісний науково-методологічний механізм інтеграції екологічно орієнтованих, обліково-аналітичних та цифрових детермінант у адаптивну систему управління економічною безпекою агробізнесу, що забезпечує її структурно-функціональну трансформацію в умовах зеленої економіки та цифрової конвергенції;

удосконалено концепцію економічної безпеки агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації; рівні організаційного забезпечення управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації; систему нормативно-правового забезпечення управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та

цифрової трансформації; організаційно-інформаційна модель, контур управління та механізм забезпечення економічної безпеки агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації; функціонально-структурні компоненти методичного забезпечення управління економічною безпекою агробізнесу; основні аспекти організації сервісного екологічного обліку у цілях управління економічною безпекою агробізнесу; концептуальний базис, інформаційно-аналітичне та функціональне забезпечення системи екологічного контролінгу бізнесу; інструменти екологічно-орієнтованого аналізу бізнес-портфолію та екологічно-орієнтованого аналізу можливостей і викликів бізнесу; методологію геопросторового моделювання ризиків і загроз бізнесу; картографування ризиків і загроз економічній безпеці агробізнесу засобами GIS-технологій за її складниками; етапи та методологічний інструментарій когнітивного картографування загроз аграрного бізнесу; методичний інструментарій моделювання цифрового «двійника» бізнесу; архітектуру цифрового «двійника» аграрного бізнесу; технології адаптації цифрових «двійників» до сценаріїв розвитку; структуру мета-звітності зі стану і рівня економічної безпеки агробізнесу;

набули подальшого розвитку модель процесу наукового пізнання економічної безпеки бізнесу (підприємства, суб'єкта господарювання) з урахуванням галузевого аспекту; структура та анотований зміст стратегії забезпечення економічної безпеки агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації; структура та інструментарій інтелектуальної інформаційної екосистеми управління економічною безпекою агробізнесу; перелік показників оцінки ефективності безпекового менеджменту бізнесу у системі економічного моделювання ефекту безпеки ESEM; завдання підсистеми обліку в управлінні навколишнім середовищем в контексті забезпечення економічної безпеки агробізнесу; нормативно-правове та методологічне забезпечення обліку та оподаткування вуглецевих сертифікатів; методи «зеленого» бюджетування та управлінського «зеленого» обліку; моделювання впливу екологічного податку, прикордонного вуглецевого коригування та державних субсидій на економічну безпеку агробізнесу; принципи формування багатовимірною профілю ризиків у цифровій

екосистемі управління економічною безпекою агробізнесу; синергія методів картографування, категоризації та ієрархічної декомпозиції ризиків і загроз у профіль RCaPS; прикладне застосування цифрового «двійника» в управлінні економічною безпекою аграрного бізнесу; відповідність базових вимог формування мета-звітності та функціоналу систем управління економічною безпекою аграрного бізнесу.

Викладені та обґрунтовані в дисертації положення представляють концептуально нові теоретичні твердження, ідеї, практичні рекомендації, що отримані автором на основі власного підходу до вирішення проблеми управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації.

Теоретична та практична значущість наукових результатів

Теоретична значущість наукових результатів полягає в розвитку концептуальних основ обліково-аналітичних технологій в управлінні економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації. Внесок полягає у формулюванні нових теоретичних підходів щодо інтеграції екологічних та економічних факторів в управлінську практику, а також у розробці моделей, що дозволяють адаптувати обліково-аналітичні процеси до змінюваних умов глобалізованого ринку. Розширення наукових уявлень щодо використання цифрових інструментів для забезпечення економічної безпеки підприємств сприяє подальшому розвитку теорії управління агробізнесом. Практична значущість результатів дослідження полягає в розробці конкретних рекомендацій для аграрних підприємств щодо впровадження інноваційних обліково-аналітичних технологій для підвищення ефективності управлінських процесів і забезпечення економічної безпеки. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення існуючих управлінських практик, а також для розробки нових стратегій управління, що відповідають вимогам сталого розвитку та цифровізації.

Результати дисертаційної роботи впроваджено в діяльність Товариства з обмеженою відповідальністю «Продовольча компанія «Зоря Поділля», Приватного акціонерного товариства «ПК «Поділля», в освітній процес

Державного податкового університету в контексті викладання дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства».

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових виданнях

Ознайомлення з публікаціями автора дозволяє констатувати, що їх зміст відображає результати дисертаційної роботи, а характер видань відповідає встановленим вимогам до опублікування результатів досліджень на здобуття ступеня доктора філософії економічних наук. За результатами дослідження опубліковано 30 наукових праць загальним обсягом 7,6 друк. арк. (з них 4,9 друк. арк. належить особисто автору), а саме: 9 статей, з яких 2 статті опубліковано у періодичних фахових виданнях, що індексуються у наукометричній базі Web of Science, 7 – опубліковано у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, з них 8 – у співавторстві та 1 – одноосібно, 21 праці – апробаційного характеру, опублікованих у збірниках тез за результатами роботи Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумів, конгресів.

Зміст опублікованих праць дисертанта відображає сутність отриманих результатів наукового дослідження та підтверджує наукову новизну. Обсяг дисертаційної роботи, представлена новизна проведеного дослідження, практичне використання отриманих результатів, повнота висвітлення наукових положень в опублікованих працях, апробація отриманих результатів, в цілому відповідають чинним вимогам щодо написання дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Оцінка основних положень дисертації, мова дисертаційної роботи, відповідність встановленим вимогам

Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають спеціальності 071 – Облік і оподаткування. Структурна побудова відповідає кваліфікаційним вимогам щодо представлення матеріалів дослідження – є послідовною та пов'язаною єдиною цільовою спрямованістю відповідно до теми і визначених

завдань дослідження. Стиль викладення основного змісту, висновків та рекомендацій відповідає вимогам науковості, послідовності, стилістичної побудови, грамотності. Проблематика дослідження прослідковується як на початковому етапі теоретичного обґрунтування, так і на заключному етапі розробок відповідних рекомендацій щодо її впровадження. Методи дослідження, застосовані автором у процесі доведення основних положень дослідження, не викликають сумнівів. Мова дисертації достатньо лаконічна, коректна та зрозуміла. Оформлення дисертації відповідає чинним вимогам до написання робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження

Одночасно із загальною позитивною оцінкою представлених у дисертаційній роботі положень, висновків та рекомендацій, слід надати певні зауваження:

1. В межах визначення специфічних принципів управління економічною безпекою аграрного бізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації дисертантом виокремлено принцип циркулярності та регенерації, який, на нашу думку, недоцільно застосовувати до цілісної системи економічної безпеки агробізнесу, адже цей принцип скоріше є складником принципом сталого розвитку, орієнтуючись на відновлювані ресурси та повторне використання матеріалів у виробничих процесах. Враховуючи те, що економічна безпека агробізнесу охоплює ширший спектр ризиків, включаючи фінансові, операційні, юридичні та технологічні аспекти, до яких принцип циркулярності може бути лише частково застосовний, тому для забезпечення комплексного підходу до управління економічною безпекою необхідно враховувати інші принципи, що стосуються всіх складників системи, а не лише екологічного чи виробничого аспекту.

2. Оцінювання економічної безпеки агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації дисертантом запропоновано здійснювати за допомогою матриці індикаторів безпеки бізнесу, в основу якої покладено декомпозицію рівнів економічної безпеки до ключових показників ефективності (KPIs) із встановленням референтних значень. Нерозкритим, на

нашу думку, лишається питання визначення суб'єкта встановлення референтних значень KPIs, оскільки наявність можливості для суб'єкта встановлення значень маніпулювати цими показниками шляхом вибору легкодоступних або завищених референтних значень може призвести до спотворення результатів оцінки, як на рівні окремих складників, так і в цілому в системі економічної безпеки агробізнесу, що, в цілому, ставить під сумнів об'єктивність і точність системи оцінки безпеки.

3. Методологія і методика екологічного бюджетування агробізнесу, запропонована дисертантом через складання управлінських звітів про рух грошових коштів та прибутків і збитків, містить детальний опис особливостей та призначення цих управлінських звітів, зокрема в системі управління економічною безпекою агробізнесу. Однак, на нашу думку, в роботі недостатньо висвітлене питання щодо визначення конкретних користувачів цих звітів та форм їх опублікування. Зокрема, не зазначається, чи повинні ці звіти бути оприлюднені в рамках звітності з управління, інтегрованої звітності чи через запропоновану в подальшому мета-звітність. Відсутність чіткої регламентації щодо аудиторії та способу публікації таких звітів створює невизначеність щодо їх практичного використання і інтеграції в систему управління економічною безпекою агробізнесу.

4. У розробці цифрового «двійника» агробізнесу дисертантом запропоновано використовувати інструментарій агентно-орієнтованого та імітаційного моделювань, що в комплексі дозволить враховувати гетерогенність учасників агросистеми, їхні автономні дії, взаємодію в динамічних умовах та забезпечити відтворення різних сценаріїв розвитку кіберфізичних систем, оцінку їхньої стійкості до ризиків і аналіз ефективності впровадження цифрових рішень у реальних виробничих умовах. При цьому, на нашу думку, слід було б розглянути інші можливі технології розробки цифрових «двійників» з подальшою аргументацією вибору саме інструментарію агентно-орієнтованого та імітаційного моделювань.

5. В цілому, у дослідженні не враховано важливого контексту, який істотно впливає на економічну безпеку агробізнесу, зокрема чинників, зумовлених проведенням бойових дій на території України. Враховуючи наявну військову

агресію, виникає необхідність у коригуванні моделей оцінки ризиків та загроз, оскільки бойові дії мають глибокий вплив на функціонування економіки, змінюючи не лише макроекономічні показники, а й структуру бізнесу, логістичні ланцюги, а також впливаючи на психологічний клімат підприємств і зовнішні економічні відносини. Тож, для більшої обґрунтованості та адекватності запропонованих підходів, необхідно включити елементи, що відображають вплив збройного конфлікту на економічну діяльність агробізнесу, а також розробити спеціалізовані методики, які дозволяють точно оцінювати економічну безпеку в умовах військових дій.

Висловлені зауваження є дискусійними, не впливають на позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи і не порушують принципових положень, що визначають наукову новизну та виносяться на захист.

Загальний висновок

Дисертація Богдана Святослава Володимировича на тему «Обліково-аналітичні технології в управлінні економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові, науково обґрунтовані теоретичні, методологічні, методичні, практичні результати, що в сукупності вирішують наукову проблему, що обумовлена потребою наукової рефлексії щодо управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації в частині застосування обліково-аналітичних технологій для забезпечення стратегічної стійкості підприємств аграрного сектора. Дослідження сприяє розробці нових моделей та інструментів для інтеграції екологічних, економічних та цифрових складових у систему управління економічною безпекою, що дозволяє не лише забезпечити стійкість агробізнесу до внутрішніх та зовнішніх викликів, але й посилити його конкурентоспроможність у сучасних умовах глобальних змін. З огляду на актуальність теми дослідження, отримані результати, їх наукове і практичне значення в сучасних невизначених умовах господарювання економічних

одиниць, можна стверджувати, що дисертаційна робота є власно проведеним автором дослідженням, що за структурою, обсягом і характером викладення матеріалу відповідає вимогам МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами і доповненнями), пп. 6-8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 № 341, від 19 травня 2023 р. № 502 щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор, Богдан Святослав Володимирович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування.

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
ректор Київського кооперативного
інституту бізнесу і права Київської
регіональної спілки споживчої кооперації

І. В. Охріменко